

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**Навчально-науковий інститут права
Кафедра екологічного права**

Т.А. ШАРАЄВСЬКА

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПРИРОДООХОРОННЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО**

для здобувачів освіти

галузь знань	10 Природничі науки
спеціальність	103 Науки про Землю
освітній ступінь	Бакалавр
освітня програма	Геоєкологія та екосистемні послуги
вид дисципліни	Обов'язкова

КИЇВ – 2026

Природоохоронне законодавство та екологічне право: навчально-методичний комплекс забезпечення викладання навчальної дисципліни для здобувачів освіти галузі знань 10 Природничі науки спеціальності 103 Науки про Землю освітнього ступеня «Бакалавр» освітньої програми Геоекологія та екосистемні послуги (денна форма навчання) / Автор: к.ю.н. Шараєвська Тетяна Анатоліївна К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2026. 42 с.

Автор:

Тетяна ШАРАЄВСЬКА, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри екологічного права

Рецензенти:

Тетяна КОВАЛЬЧУК, кандидат юридичних наук, доцент, в.о. завідувачки кафедри екологічного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Олена БЕВЗ, кандидат юридичних наук, доцент кафедри екологічного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РЕКОМЕНДОВАНО

до друку Вченою Радою Географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Протокол №10 від «26» березня 2026 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Метою дисципліни є формування належного рівня теоретичних знань і практичних вмінь та навичок щодо самостійного розв'язання завдань, пов'язаних із екологічним правом: визначення змісту правового регулювання у сфері використання природних ресурсів, охорони навколишнього середовища, забезпечення екологічної безпеки, реалізації та захисту екологічних прав громадян, визначення стану розвитку та реалізації природоохоронного законодавства й особливостей його застосування, тощо. Вивчення даної дисципліни зумовлюється актуальністю, складністю і міждисциплінарним характером правових питань, що розглядаються в даному курсі.

2. Попередні вимоги до опанування навчальної дисципліни:

2.1. Знати положення Конституції України, загальні положення різних галузей права та в цілому основ правознавства. Знати положення теоретичних основ правових засад формування та реалізації екологічного права та екологічного законодавства в межах, обумовлених програмою курсу.

2.2. Вміти застосовувати одержані знання щодо правового регулювання відносин у галузі використання природних ресурсів, охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки; вирішувати основні практичні завдання, пов'язані із застосуванням норм природоохоронного законодавства та екологічного права тощо.

2.3. Володіти елементарними навичками з аналізу та характеристики нормативно-правових актів, які регулюють відносини в сфері природокористування, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Дисципліна «Природоохоронне законодавство та екологічне право» є обов'язковою навчальною дисципліною освітньої програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 103-Науки про Землю. Форми викладання та методи навчання цієї дисципліни спрямовані на проведення правового аналізу та вивчення природоохоронного законодавства та екологічного права. В межах навчальної дисципліни вивчаються положення Конституції України, Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», поресурсових кодексів та законів України, природоохоронне законодавство України, в тому числі підзаконні нормативно-правові акти – укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази центральних органів виконавчої влади, які врегульовують еколого-правові відносини, спрямовані на реалізацію екологічних прав громадян, охорону довкілля, забезпечення екологічної безпеки та використання природних ресурсів. Серед них положення земельного, водного, лісового, фауністичного, гірничого, атмосферноохоронного, природно-заповідного, курортного, рекреаційного законодавства, законодавства про екологічну мережу України, законодавства у сфері забезпечення екологічної безпеки України тощо, а також положення теорії екологічного права в межах, обумовлених програмою курсу. Курс навчальної дисципліни передбачає вивчення здобувачами освіти чинного природоохоронного законодавства України, юридичної літератури, основних понять та спеціальної термінології екологічного права.

4. Завдання дисципліни (навчальні цілі):

Основними завданнями дисципліни є:

- навчити здобувачів освіти застосовувати загальні та спеціальні юридичні знання з теорії екологічного права та природоохоронного законодавства, розв'язувати практичні еколого-правові проблеми;
- сформувати в здобувачів освіти еколого-правову культуру та екологічну свідомість;
- навчити здобувачів освіти спеціальних знань щодо юридичної природи екологічних відносин, механізму забезпечення ефективності правового регулювання цих відносин;

- сформувати здатність виявляти, ставити та вирішувати питання реалізації еколого-правових проблем в природоохоронній сфері найбільш оптимальним шляхом;
- навчити приймати обґрунтовані рішення щодо застосування еколого-правових норм при розв'язанні спірних питань.

Згідно вимог Стандарту вищої освіти України (перший (бакалаврський) ступінь вищої освіти, галузь знань 10 «Природничі науки», спеціальність 103 – «Науки про Землю») дисципліна забезпечує набуття здобувачами освіти таких *компетентностей*: знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності предметної області наук про Землю; здатність спілкуватися іноземною мовою в тому числі в галузі екологічного права; прагнення до збереження природного навколишнього середовища, забезпечення екологічної безпеки за допомогою застосування знань природоохоронного законодавства; здатність до всебічного аналізу складу і будови геосфер; знання сучасних досягнень національного та міжнародного екологічного законодавства; здатність до оцінки впливу процесів техногенезу на стан навколишнього середовища та виявлення екологічних ризиків, пов'язаних з виробничою діяльністю; здатність до опанування міжнародного та вітчизняного досвіду вирішення регіональних та транскордонних екологічних проблем шляхом застосування положень природоохоронного законодавства; здатність до критичного осмислення основних теорій, методів та принципів природничих наук та екологічного права; знання та розуміння теоретичних основ екології, охорони довкілля, збалансованого природокористування та природоохоронного законодавства й екологічного права.

Опанування даної дисципліни направлене на формування наступних компетентностей: **ЗК04.** Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. **ЗК06.** Здатність спілкуватися іноземною мовою. **ЗК11.** Прагнення до збереження природного навколишнього середовища. **СК05.** Здатність до всебічного аналізу складу і будови геосфер. **СК06.** Здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знання; 2 - вміння; 3. комунікація; 4. автономія та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Знати положення Конституції України, загальні положення міжнародного екологічного законодавства та екологічного законодавства Європейського Союзу, систему та зміст екологічного законодавства України, які регулюють відносини в природоресурсній, природоохоронній сфері та в сфері забезпечення екологічної безпеки.	<i>Лекція, семінарські заняття, самостійна робота</i>	<i>Контрольна робота, експрес опитування, самостійна робота, тест, залік</i>	20
1.2	Знати норми національного та міжнародного екологічного права і законодавства та вміти застосовувати їх у складних форс-мажорних обставинах, діяти професійно, безпечно та толерантно: 1) у різних природних умовах (за надзвичайних екологічних ситуацій природного характеру, ліквідації їх негативних наслідків та відтворення і відновлення природних об'єктів та ресурсів в цих умовах); 2) в соціально-економічних умовах (за надзвичайних екологічних ситуацій техногенного характеру; при розробці екологічної складової державних, регіональних та інших програм); 3) в етнокультурних умовах (у практичному впровадженні конституційних засад, зокрема щодо консолідації та розвитку української нації, забезпечення екологічної безпеки та відновлення екологічної рівноваги).	<i>Лекція, семінарські заняття, самостійна робота</i>	<i>Контрольна робота, експрес опитування, самостійна робота, тест, залік</i>	20
2.	Спеціалізовані уміння/навички розв'язання проблем, необхідні для проведення досліджень та/або провадження інноваційної діяльності з метою отримання нових знань та процедур в сфері застосування норм міжнародного екологічного права на міжнародному та національному рівні	<i>семінарські заняття, самостійна робота</i>	<i>виступ з доповіддю, презентація доповіді, доповнення/дискусія по виступу, опитування, виконання реферативної роботи</i>	20

3.1	Вирішувати основні практичні завдання, пов'язані із застосуванням норм природоохоронного законодавства. Вміти застосовувати одержані знання щодо правового регулювання відносин у галузі використання природних ресурсів, охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки.	<i>Лекція, семінарські заняття, самостійна робота</i>	<i>Контрольна робота, опитування, кейс-задача, ситуаційне завдання, тест, доповіді, залік</i>	10
3.2	Демонструвати вміння зберігати й примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі: 1) розуміння історії та закономірностей розвитку наук про Землю, їх місця у загальній системі знань про природу і суспільство; 2) усвідомлення важливої ролі еколого-правової науки в забезпеченні ефективності регулювання суспільних відносин у сфері використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки; 3) використання іноземних мов у професійній діяльності з метою аналізу міжнародного та європейського екологічного законодавства.	<i>Лекція, семінарські заняття, самостійна робота</i>	<i>Контрольна робота, опитування, кейс-задача, ситуаційне завдання, тест, доповіді, залік</i>	10
4.1	Вміти приймати і обґрунтувати рішення щодо збереження й охорони навколишнього природного середовища, раціонального природокористування та забезпечення екологічної безпеки, зокрема при здійсненні аналізу нормативно-правових актів, які регулюють екологічні відносини.	<i>Лекція, семінарські заняття, самостійна робота</i>	<i>Контрольна робота, кейс-задача, тест, реферат, залік</i>	20

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання:

Програмні результати навчання	Результати навчання дисципліни					
	1.1	1.2	2.	3.1	3.2	4.1
ПР01. Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області наук про Землю, геоекології, маркетингу й відновлення екосистемних послуг.	+		+			+
ПР04. Використовувати інформаційні технології та моделі в області наук про Землю, геоекології, організації екосистемних послуг.		+		+		
ПР09. Вміти виконувати дослідження геосфер за			+	+	+	

допомогою кількісних методів аналізу.						
ПР13. Уміти доносити результати діяльності до професійної аудиторії та широкого загалу, робити презентації та повідомлення, зокрема й щодо організації екосистемних послуг.	+				+	
ПР18. Усвідомлювати відповідальність за ефективність та наслідки реалізації комплексних природоохоронних заходів.				+		+
ПР20. Уміти прогнозувати вплив технологічних процесів та виробництв на навколишнє середовище.	+	+				

7. Схема формування оцінки.

7.1. Форми оцінювання здобувачів освіти

- семестрові форми оцінювання:

Заняття проводять у вигляді лекцій та семінарських занять. Завершується дисципліна заліком.

- семестрове оцінювання: кількість балів, що студент отримує протягом семестру є сумою балів, що були отримані при оцінюванні виступу на семінарах з доповіддю, презентацією доповіді, доповнення/дискусії по виступу, опитуванні, виконанні реферативної роботи.

Організація оцінювання: опитування в усній чи у письмовій формі проводиться після завершення викладання всіх тем. Реферативні роботи захищаються по виконанню, відповідно до графіка проведення семінарських занять.

1. **Контрольна робота:** РН 1.1-4.1 – 5/2,5 балів;

2. **Експрес опитування та опитування:** РН 1.1-3.2 – 5/2,5 балів;

3. **Самостійна робота:** РН 1.1-1.2 – 5/2,5 балів;

4. **Кейс-задача:** РН 3.1-4.1 – 5/2,5 балів;

5. **Ситуаційне завдання:** РН 3.1-3.2 – 5/2,5 балів;

6. **Тест:** РН 1.1-4.1 – 10/5 балів;

7. **Реферат:** РН 4.1 – 10/5 балів;

8. **Доповіді (дискусії та доповнення):** РН 3.1-3.2 – 5/2,5 балів.

- **підсумкове оцінювання:**

Підсумкова оцінка з освітнього компонента в цілому, підсумковою формою контролю за яким встановлено залік, визначається як сума оцінок (балів) за всіма успішно оціненими результатами навчання під час семестру (оцінки нижче мінімального порогового рівня до підсумкової оцінки не додаються) та оцінки, отриманої під час заліку.

Формою проведення заліку є письмова робота/тестова контрольна робота та/або усне опитування (за переліком питань). Результатами навчання, які оцінюються в письмовій/тестовій контрольній роботі та/або усному опитуванні, є РН 1.1-4.1. Максимальна кількість балів, яка може бути отримати здобувачем освіти під час заліку, становить 40 балів за 100 бальною шкалою.

Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни, оцінка за залік не може бути меншою 24 балів.

Перескладання семестрового контролю з метою покращення позитивної оцінки не допускається.

Умови допуску до заліку: Обов'язковою умовою допуску до заліку є відпрацювання практичних робіт та написання контрольних робіт. Здобувач освіти не допускається до заліку, якщо під час семестру набрав менше ніж 36 балів.

7.2. Організація оцінювання

Лектор здійснює контрольне опитування здобувачів освіти по завершенні викладення питань першої та другої частини лекційного матеріалу. Лектор повідомляє здобувачів освіти про проведення такого опитування на попередній перед опитуванням лекції. За ці опитування здобувач освіти може отримати до 5 балів.

Такі завдання як: підготовка реферату, доповіді на задану тему тощо здобувачі освіти виконують у два етапи. Перший етап: виконання та оформлення завдання. Другий етап: представлення результату виконаного завдання на семінарському занятті, його обговорення та оцінка. Інші завдання виконуються здобувачами освіти безпосередньо під час проведення семінарського заняття. Остаточна сума балів за семестр оголошується здобувачам освіти на підсумковому (останньому) семінарському занятті.

У випадку відсутності здобувача освіти на лекції або семінарському занятті з поважних причин, він може відпрацювати пропущене заняття в поза аудиторний час (час консультацій викладача), шляхом усного та/або письмового опитування, розв'язання кейс-

задачі, виконання індивідуального самостійного завдання. За невідпрацьовані заняття бали не нараховуються. За 5 днів до початку сесії викладач припиняє приймати відпрацювання.

Загалом формування оцінки спирається на «Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» (друга редакція), що введено в дію наказом ректора № 170-32 від 11 квітня 2022 року

7.3. Шкала відповідності оцінок

Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план занять

3. Структура навчального дослідження: Тематичний план занять					
№ п/п	Назва теми	Кількість годин			
		Лекції	Семінарські	Консультації	Самостійна робота
Частина 1. Загальна характеристика екологічного права					
1	Тема 1. Екологічне право як галузь права: загальна характеристика.	1	2		2
2	Тема 2. Джерела екологічного права: природо-ресурсне, природоохоронне та антропоохоронне законодавство	2	4		6
3	Тема 3. Екологічні права та обов’язки громадян.	1	1		3
4	Тема 4. Право власності на природні ресурси та право природокористування.	1	2		3
5	Тема 5. Правові засади екологічного управління.	1	1		3
6	Тема 6. Економіко-правовий механізм в галузі екології.	-	1		2
7	Тема 7. Юридична відповідальність та її природоохоронне значення у забезпеченні екологічного правопорядку.	-	1		3
Контрольна робота 1		x			
Частина 2. Природоресурсне право. Природоохоронне право					
8	Тема 8. Правовий режим використання та охорони земель в Україні.	-	-		2
9	Тема 9. Правовий режим використання та охорони надр в Україні.	1	2		3
10	Тема 10. Правовий режим використання та охорони вод в Україні.	1	2		3
11	Тема 11. Правовий режим використання та охорони лісів та об’єктів рослинного світу в Україні.	1	2		3

12	Тема 12. Правовий режим використання та охорони об'єктів тваринного світу в Україні.	1	2		3
13	Тема 13. Правовий режим використання та охорони атмосфероохоронне право України.	1	2		3
14	Тема 14. Правовий режим окремих територій та об'єктів природно-заповідного фонду.	1	2		3
15	Тема 15. Правовий режим лікувально-оздоровчих зон та курортів, використання та охорони рекреаційних зон.	1	2		3
16	Тема 16. Правовий режим використання та охорони виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу.	1	2		3
Контрольна робота 2		x			
ВСЬОГО		14	28		48

Загальний обсяг 90 год., в тому числі:

Лекцій – **14 год.**

Семінарські заняття – **28 год.**

Самостійна робота – **48 год.**

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навч. та наук.-практ. посібн. – К.: Знання-Прес, 2002. – 331 с.
2. Балюк Г.І. Конспект лекцій у схемах (Загальна і Особлива частини): навч. посібник. Вид. 2-е, виправлене і доповнене. Чернівці: Кондратьєв А.В., 2020. 204 с.
3. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова, А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2007. – 485 с.
4. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / Г.І. Балюк, М.В. Краснова, Ю.С. Шемшученко та інші; За ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: “Юридична думка”, 2005. – 848 с. та перевидання у 2008. – 856 с.
5. Екологічне право України: навч. посіб. / Кобецька Н.Р. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 352 с.
6. Екологічне право України: навч. посіб. / за ред. проф. І.І. Каракаша, д.ю.н. Т.Є. Харитоновой, к.ю.н. А.І. Черемнової; вид. 1-е. Одеса: Гельветика, 2018. 408 с.
7. Екологічне право України: підруч. для студ. вищих навч. закладів/ за ред. Каракаша І.І. – Одеса: Фенікс, 2012. – 788 с.
8. Євстігнєєв А.С. Екологічна безпека спеціального природокористування в Україні у контексті сталого розвитку: теоретико-правові аспекти: монографія / А.С. Євстігнєєв. – К.: МПБП «Гордон», 2018. – 494 с.
9. Костицький В.В. Екологічне право України: Підручник, – Дрогобич: Коло, 2012. – 360 с.
10. Екологічне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закладів / за ред. Каракаша І.І. – Одеса: Фенікс, 2012. – 788 с.
11. Екологічне право: [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. А.П. Гетьмана. – Х.: Право, 2013. – 432 с.
12. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Екологічне право України. Загальна частина: підручн. К.: ВПЦ «Київський ун-т», 2021. 190 с.
13. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Екологічне право України. Спеціальна та Особлива частини: підручн. К.: НУБіП України, 2023. 278 с.

14. Малишева Н.Р. Науково-практичний коментар до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»/ Н.Р. Малишева, М.І. Єрофєєв. – Харків: Право, 2017. – 416 с.
15. Природноресурсове право України: Навч. посіб. / За ред. І.І. Каракаша. – К.: Істина, 2005. – 376 с.
16. Проблеми права екологічної безпеки: навч. посіб. / М.В. Краснова, Г.І. Балюк, А.Г.Бобкова [та ін.]; під заг. ред. М.В. Красної та Р.С. Кіріна; відп. ред. В.І. Андрейцев; М-во освіти і науки України. – К.: НГУ, 2016. – 575 с.
17. Позняк Е.В., Шараєвська Т.А., Заєць О.І., Сіньова Л.М. Здобутки та перспективи розвитку в Україні аграрного, земельного, екологічного, трудового права та права соціального забезпечення: сучасні наукові дискусії. Часопис Київського університету права: Український науково-теоретичний часопис. – 2021/4. – С. 109-120.

Додаткові:

1. Балюк Г.І. Досвід правового регулювання відносин щодо охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічних прав громадян на рівні Європейського Союзу та його значення для адаптації законодавства України / Г.І. Балюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – К., 2007. – № 5. – С. 77–98.
2. Балюк Г. І. Проблеми кодифікації та реалізації екологічного законодавства України // Фіксований виступ на круглому столі: “Екологічний кодекс: міфи та реальність”. – Київ, 12-13 травня 2005 року. – К., 2005. – 7 с.
3. Бредіхіна В. Л. Конституційні засади права громадян на безпечне навколишнє середовище: монографія / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х.: Видавець ФО-П Вапнярчук Н.М., 2008. – 168 с.
4. Велика Українська юридична енциклопедія: у 20 т. – Харків: Право, 2016. – Т.14: Екологічне право / редкол.: Ю.С.Шемшученко (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім.В.М. Корецького НАН України. – 2018. – 776 с.
5. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2002. – 634 с.
6. Григор'єва Т.В. Правове регулювання використання й охорони водних живих ресурсів. – Автореф. ... к. ю. н. ... 12.00.06. – Х.: Національна юридична академія України Імені Ярослава Мудрого, 2005. – 16 с.
7. Кірін Р.С. Поняття надр: еколого-правові аспекти // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2001. – Випуск 44. – С. 47–54.
8. Кірін Р.С. Принципи законодавчого регулювання видобування корисних копалин: історико-правовий аналіз // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2001. – Вип. 41. – С. 74–80.
9. Качурінер В.Л. Становлення і розвиток політики Європейського Союзу в галузі охорони навколишнього середовища та екологічних стандартів виробництва // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2013. – № 5. – С. 326–331.
10. Ковальчук Т.Г. Право постійного і тимчасового користування лісами: юридичні ознаки та особливості змісту // Право України. – 2011. – № 2. – С. 148–155.
11. Ковтун О.М. Правові аспекти охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. – Автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. – К., 2008. – 16 с.
12. Комарна Л.М. Систематизація екологічного законодавства України: [монографія] / Комарна Людмила Миколаївна; Ін-т законодав. Передбачень і прав. Експертизи. – К., Дрогобич: Коло, 2015. – 146 с.
13. Комарницький В.М. Право спеціального природокористування: монографія / В.М. Комарницький; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ, 2011. – 423 с.

14. Краснова М.В. Проблеми компенсації шкоди за екологічним законодавством України. – Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.06. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2010. – 34 с.
15. Краснова М.В. Правове забезпечення участі громадськості в процесі прийняття рішень, що стосуються довкілля. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Юридичні науки. – 2002. – Вип. 48. – С. 263–273.
16. Краснова М.В. Проблеми імплементації в Україні положень Орхуської конвенції // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Юридичні науки. – 2000. – Вип. 40. – С. 30–35.
17. Малишева Н.Р. Етичні принципи – правові норми: діалектика взаємодії (роздуми в контексті прийняття Декларації етичних принципів, пов'язаних зі зміною клімату / Н.Р. Малишева // Правова держава. – 2018. – Вип. 29. – С. 176 – 183.
18. Позняк Е.В. Еколого-правова культура природного заповідання в Україні (на прикладі створення Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2019. – Вип. 4 (111). – С. 55 – 62.
19. Позняк Е.В., Шараєвська Т.А. Правові проблеми та перспективи розвитку екологічного моніторингу в Україні з урахуванням міжнародного співробітництва та євроінтеграції // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2019. – Вип. 1 (108). – С. 31–42.
20. Правові форми екологічного контролю: Навчальний посібник / Краснова М.В., Позняк Е.В., Коваленко Т.П. та ін. (за ред. Красної М.В.). – К.: Алеута, 2012. – 760 с.
21. Третяк Т. О. Поняття реалізації права на екологічну безпеку // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2005. – Вип. 65. – С. 23–26.
22. Sharaievska T. Climate change as a threat to environmental safety: international legal regulation // Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. – Vol. 5. – №. 2. –2018.– P. 145-151.
23. Шарапова С.В. Правове забезпечення екологічного моніторингу в Україні // Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.06. – Х., 2002. – 19 с.
24. Шершун С. М. Еколого-правове регулювання лісокористування в Україні // Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право, аграрне право, екологічне право, природоресурсове право”. – К., 2005. – 17 с.

Перелік інтернет-посилань:

1. Електронна версія журналу «Екологія. Право. Людина» – <http://epl.org.ua>
2. Офіційний сайт міжнародної природоохоронної організації Всесвітній фонд природи (WWF) – https://wwf.ua/about_wwf/history_wwf2
3. Офіційний сайт міжнародної природоохоронної організації Greenpeace – <https://www.greenpeace.org/international>
4. Офіційний сайт Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України – <https://me.gov.ua/?land=uk-UA>
5. Офіційний сайт Державної екологічної інспекції України – <https://www.dei.gov.ua>
6. UNESCO World Conference on Education for Sustainable Development – Pre-conference workshops: URL: <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/ESDfor2030-workshops>
7. World Environmental Education Congress (WEEC) Network. Official Site: URL: <https://weecnetwork.org>
8. Earth Charter Center for Education for Sustainable Development. Official Site: URL: <https://earthcharter.org/education-sustainable-development>
9. Foundation for Environmental Education (FEE). URL: <https://www.fee.global>
10. Yakushima Environmental and Cultural Foundation. URL: <https://www.yakushima.or.jp/en>

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Частина 1.

Загальна характеристика екологічного права

Тема 1. Екологічне право як галузь права: загальна характеристика (5 год).

Історія розвитку та етапи формування екологічного права України. Роль і значення екологічної функції держави в сучасних умовах. Екологічна політика держави в сфері раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки в мирний час та в умовах правового режиму воєнного стану.

Система екологічного права. Предмет та метод екологічного права. Поняття та види екологічних правовідносин. Елементи екологічних правовідносин. Особливості природоохоронних правовідносин. Поняття і види об'єктів екологічного права. Принципи та завдання екологічного права.

Тема 2. Джерела екологічного права: природоресурсне, природоохоронне та антропоохоронне законодавство (12 год).

Поняття джерел екологічного права та їх види. Природоохоронне законодавство в системі джерел екологічного права. Закони і підзаконні акти як джерела екологічного права. Конституція України як основне джерело екологічного права. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” як інтегроване джерело екологічного права.

Природоресурсові закони та кодекси як диференційовані джерела екологічного права. Земельний, Водний, Лісовий кодекси України, Кодекс України про надра у системі джерел екологічного права. Закони України “Про тваринний світ”, “Про рослинний світ”, “Про охорону атмосферного повітря” як джерела екологічного права.

Природоохоронні закони України як комплексні джерела екологічного права. Закони України “Про природно-заповідний фонд України”, “Про курорти”, “Про виключну (морську) економічну зону України” у системі джерел екологічного права. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права. Роль судової практики України та Європейського Союзу в системі джерел екологічного права.

Джерела права екологічної безпеки. Міжнародно-правові акти у системі джерел екологічного права. Адаптація національного екологічного законодавства до екологічного законодавства Європейського Союзу. Роль із значення міжнародного екологічного права та екологічного права Європейського Союзу в системі природоохоронного законодавства України.

Тема 3. Екологічні права та обов'язки громадян (4 год).

Загальна характеристика екологічних прав та обов'язків громадян. Поняття та види екологічних прав та обов'язків громадян. Конституційні екологічна права та обов'язки громадян. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я

довкілля. Право вільного доступу до екологічної інформації. Право громадян на участь у прийнятті екологічно значимих рішень. Право громадян на участь у здійсненні природоохоронних заходів. Право громадян на здійснення загального та спеціального використання природних ресурсів. Право на об'єднання в громадські природоохоронні формування. Право на екологічну освіту. Право на подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище. Характеристика інших екологічних прав громадян.

Поняття і види гарантій реалізації екологічних прав громадян та додержання екологічних обов'язків. Правові форми захисту екологічних прав громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища. Роль і значення. Роль і значення Орхуської конвенції (1998 р.) в сфері захисту екологічних прав громадян.

Тема 4. Право власності на природні ресурси та право природокористування (6 год).

Загальна характеристика правових інститутів права власності та права природокористування, їх структура.

Поняття та основні ознаки права власності на природні ресурси. Особливості відносин права власності на природні ресурси. Об'єкти, суб'єкти та зміст права власності на природні ресурси. Характеристика форм права власності на природні ресурси. Особливості права власності Українського народу на природні ресурси. Державна, приватна та комунальна власність на природні ресурси. Підстави виникнення, зміни та припинення права власності на природні ресурси.

Поняття та види права природокористування. Принципи права природокористування. Право загального та спеціального природокористування. Особливості права орендного природокористування. Об'єкти, суб'єкти права природокористування. Права та обов'язки природокористувачів. Підстави виникнення, зміни та припинення права природокористування. Форми і методи охорони і захисту прав суб'єктів правовідносин природокористування.

Тема 5. Правові засади екологічного управління (5 год).

Поняття, ознаки і зміст екологічного управління. Види та форми екологічного управління. Особливості державного, самоврядного, громадського, виробничого екологічного управління.

Поняття та види функцій екологічного управління. Екологічне планування та прогнозування. Екологічний контроль та моніторинг. Організація здійснення Оцінки впливу на довкілля та екологічного аудиту. Нормування в галузі охорони навколишнього природного середовища. Стратегічна екологічна оцінка. Екологічне ліцензування. Екологічне інформаційне забезпечення. Державний облік та ведення державних реєстрів екологічно небезпечних видів діяльності та об'єктів. Правові форми розподілу та перерозподілу природних ресурсів. Правова організація здійснення ресурсовпорядження. Державний облік та

ведення природоресурсових кадастрів, кадастрів особливо охоронюваних територій та об'єктів. Правове регулювання ведення Червоної та Зеленої книг України. Вирішення спорів у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки. Інші функції екологічного управління.

Тема 6. Економіко-правовий механізм в галузі екології (3 год).

Поняття і юридичні ознаки економіко-правового механізму в галузі екології. Склад і зміст економіко-правового механізму в галузі екології. Правові форми платежів у галузі екології. Правова природа екологічного податку, рентної плати та зборів (плати) за використання природних ресурсів. Система фінансування природоохоронних заходів. Правові засади формування фондів охорони навколишнього природного середовища та їх цільове призначення. Заходи стимулювання в економіко-правовому механізмі в галузі екології. Екологічне страхування та екологічний аудит в системі економіко-правового механізму в галузі екології.

Тема 7. Юридична відповідальність та її природоохоронне значення у забезпеченні екологічного правопорядку (4 год).

Поняття відповідальності в екологічному праві. Види та зміст відповідальності за екологічні правопорушення. Підстави та умови виникнення відповідальності за порушення вимог екологічного законодавства. Правова характеристика екологічних правопорушень та їх класифікація.

Особливості адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення. Проблеми застосування дисциплінарної відповідальності за екологічні правопорушення. Кримінальна відповідальність за порушення вимог екологічного законодавства. Правові форми еколого-правової відповідальності.

Особливості цивільно-правової відповідальності за екологічні правопорушення. Специфіка відшкодування збитків, заподіяних правомірними діями. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної порушенням екологічного законодавства володільців джерел підвищеної небезпеки. Правові засади способів компенсації шкоди за екологічним законодавством.

Правові форми профілактики екологічних правопорушень. Роль судових інстанцій у застосуванні норм про відповідальність за порушення вимог екологічного законодавства.

Частина 2.

Природоресурсне право. Природоохоронне право

Тема 8. Правовий режим використання та охорони земель в Україні (2 год).

Земельні правовідносини в системі природоресурсових відносин. Права на землю. Особливості права Українського народу на землю. Земля, як основне національне багатство України, конституційні положення. Цільове призначення земель, категорії земель. Законодавчі особливості використання земельних

ресурсів. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства. Вирішення земельних спорів. Особливості правового режиму земель різних категорій. Природоохоронні заходи в сфері використання земель та їх регламентація чинним законодавством України.

Тема 9. Правовий режим використання та охорони надр в Україні (6 год).

Поняття надр за законодавством України. Корисні копалини та їх класифікація. Поняття та види надрокористування. Суб'єктно-об'єктний склад відносин надрокористування. Права та обов'язки надрокористувачів. Порядок спеціального надрокористування: геологічне вивчення, дослідно-промислова розробка, видобування корисних копалин, створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення, виконання робіт (провадження діяльності) передбачених угодою про розподіл продукції та інші види використання. Управління в галузі використання та охорони надр. Особливості використання надр континентального шельфу. Відповідальність за порушення екологічного законодавства в сфері використання і охорони надр.

Тема 10. Правовий режим використання та охорони вод в Україні (6 год).

Поняття вод та водних об'єктів, їх класифікація за законодавством України. Поняття та види права водокористування. Особливості загального та спеціального водокористування. Суб'єктно-об'єктний склад відносин водокористування. Права та обов'язки водокористувачів. Особливості використання та охорони підземних вод. Правова охорона вод від забруднення, засмічення і вичерпання. Користування землями водного фонду, водоохоронні зони та зони санітарної охорони. Відповідальність за порушення водного законодавства.

Тема 11. Правовий режим використання та охорони лісів та об'єктів рослинного світу в Україні (6 год).

Об'єкти рослинного світу: поняття та види згідно чинного екологічного законодавства. Титули використання об'єктів рослинного світу. Права та обов'язки власників та користувачів об'єктів рослинного світу. Особливості використання об'єктів рослинного світу, що підлягають особливій охороні (віднесені до Зеленої або Червоної книги України). Правове регулювання відтворення об'єктів рослинного світу. Відповідальність за порушення законодавства про рослинний світ.

Правове поняття лісу та лісових ресурсів. Лісова ділянка та земельна лісова ділянка: особливості правового режиму. Право власності на ліси. Право лісокористування та його види. Постійне та тимчасове лісокористування. Законодавче регулювання заготівлі деревини, заготівлі другорядних лісових ресурсів, побічних лісових користувань та використання корисних властивостей лісів. Особливості дозвільних документів в сфері спеціального

лісокористування. Суб'єкти та об'єкти лісокористування. Права та обов'язки лісокористувачів. Правова охорона і захист лісів.

Тема 12. Правовий режим використання та охорони об'єктів тваринного світу в Україні (6 год).

Об'єкти тваринного світу: поняття та види згідно чинного екологічного законодавства. Правові титули використання об'єктів тваринного світу. Суб'єкти користування об'єктами тваринного світу та їх правовий статус. Права та обов'язки власників та користувачів об'єктів тваринного світу.

Особливості використання об'єктів тваринного світу, що підлягають особливій охороні. Законодавчі вимоги та принципи охорони, раціонального використання і відтворення тваринного світу. Особливості управління в сфері використання та охорони об'єктів тваринного світу. Відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ.

Тема 13. Правовий режим використання та охорони атмосферного повітря в Україні (6 год).

Атмосферне повітря, повітряний простір, космос: поняття та співвідношення згідно чинного законодавства. Клімат як об'єкт еколого-правової охорони. Особливості нормування в сфері охорони атмосферного повітря, заходи щодо охорони атмосферного повітря. Управління в сфері використання та охорони атмосферного повітря. Особливості дозвільної системи в сфері використання та охорони атмосферного повітря. Регламентація шумового, радіаційного та інших видів впливу на атмосферного повітря. Відповідальність за порушення законодавства про атмосферне повітря. Міжнародні відносини в сфері охорони атмосферного повітря.

Тема 14. Правовий режим окремих територій та об'єктів природно-заповідного фонду (6 год).

Поняття правового режиму природно-заповідного фонду як об'єкта правового регулювання, охорони та використання. Склад і класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду за чинним законодавством. Законодавство про природно-заповідний фонд.

Правові форми та види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Форми права власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду. Особливості управління в галузі організації, охорони і використання природно-заповідного фонду.

Правовий режим окремих територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Особливості правового режиму природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, заказників, ботанічних садів тощо. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Тема 15. Правовий режим лікувально-оздоровчих зон та курортів, використання та охорони рекреаційних зон (6 год).

Поняття правового режиму лікувально-оздоровчих зон і курортів як об'єктів правового регулювання, охорони та використання. Законодавство про охорону та використання лікувально-оздоровчих зон та курортів.

Правові форми та види використання лікувально-оздоровчих зон і курортів для задоволення екологічних та інших інтересів громадян. Особливості управління в галузі створення, охорони і використання лікувально-оздоровчих зон і курортів. Особливості правового режиму округів санітарної охорони лікувально-оздоровчих зон і курортів. Юридична відповідальність за порушення законодавства про рекреаційні, лікувально-оздоровчі зони і курорти.

Поняття правового режиму рекреаційних зон як об'єкту правового регулювання, охорони та використання. Склад і класифікація рекреаційних зон за чинним законодавством. Законодавство про охорону та використання рекреаційних зон.

Правові форми та види використання рекреаційних зон для задоволення екологічних інтересів громадян. Форми права власності на природні ресурси в межах рекреаційних зон. Особливості управління в галузі створення, охорони і використання рекреаційних зон. Механізм правової охорони рекреаційних зон. Юридична відповідальність за порушення законодавства про рекреаційні, лікувально-оздоровчі зони і курорти.

Тема 16. Правовий режим використання та охорони виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу (6 год).

Поняття правового режиму використання та охорони виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу як об'єктів правового регулювання, використання та охорони. Законодавство про виключну (морську) економічну зону та континентальний шельф, його місце в системі екологічного законодавства.

Правові форми використання, охорони і збереження природних ресурсів виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу. Особливості управління в галузі охорони і використання виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу.

Правопорушення в галузі охорони і використання виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу як підстави юридичної відповідальності.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Частина 1.

Загальна характеристика екологічного права

Тема 1. Екологічне право як галузь права: загальна характеристика (5 год).

Лекція 1. Екологічне право як галузь права: загальна характеристика (1 год).

1. Становлення екологічного права України.
2. Екологічна функція держави в сучасних умовах.
3. Поняття та система екологічного права. Місце екологічного права у національній системі права.
4. Методи екологічного права, принципи та функції екологічного права.
5. Предмет екологічного права України.
6. Поняття та види екологічних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення екологічних правовідносин.
7. Суб'єкти екологічних правовідносин. Поняття та види об'єктів екологічного права.

Семінарське заняття 1. Екологічне право як галузь права: загальна характеристика (2 год).

1. Історичні передумови виникнення і розвитку еколого-правових норм та формування системи екологічного права.
2. Місце екологічного права у системі національних галузей права.
3. Поняття та види екологічних правовідносин, розкрити їх об'єктно-суб'єктний склад, підстави виникнення, зміни та припинення.
4. Особливості методів правового регулювання екологічного права.
5. Поняття та види об'єктів екологічного права.
6. Основні юридичні ознаки екологічного права та його системи.

Завдання для самостійної роботи (2 год).

1. Розглянути законодавчі засади національної екологічної політики та її мету.
2. Визначити поняття та види об'єктів екологічного права. Співвідношення об'єктів природи та природних ресурсів у системі екологічного права.
3. Екологічні системи, природні комплекси, ландшафти як об'єкти правового регулювання використання та охорони.
4. Навколишнє природне середовище як інтегрований об'єкт екологічного права.
5. Життя і здоров'я громадян в системі об'єктів охорони екологічного права.
6. Розглянути принципи та функції екологічного права.

Тема 2. Джерела екологічного права: природоресурсне, природоохоронне та антропоохоронне законодавство (12 год).

Лекція 1. Джерела екологічного права: природоресурсне, природоохоронне та антропоохоронне законодавство (2 год).

1. Поняття джерел екологічного права та їх види.
2. Конституція України як основне джерело екологічного права.
3. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” як інтегроване джерело екологічного права. Інші інтегровані джерела екологічного права.
4. Природоресурсові закони та кодекси як диференційовані джерела екологічного права.
5. Природоохоронні закони України як комплексні джерела екологічного права.
6. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права.
7. Місце роз’яснень вищих судових інстанцій щодо застосування екологічного законодавства у системі джерел екологічного права.

Семінарське заняття 1. Джерела екологічного права: природоресурсне, природоохоронне та антропоохоронне законодавство (4 год).

1. Поняття та види джерел екологічного права.
2. Природоресурсне законодавство в системі джерел екологічного права.
3. Природоохоронне законодавство в системі джерел екологічного права.
4. Антропоохоронне законодавство в системі джерел екологічного права.
5. Міжнародно-правові акти у системі джерел екологічного права.
6. Адаптація національного екологічного законодавства до екологічного законодавства Європейського Союзу.

Завдання для самостійної роботи (6 год).

1. Дослідити виникнення та основні етапи розвитку екологічного законодавства України.
2. Охарактеризувати перспективи та напрями подальшого розвитку екологічного законодавства в сучасних умовах.
3. Проаналізувати положення Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року».
4. Дослідити еколого-правові засади Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.
5. Розглянути Укази Президента України як джерела екологічного права.
6. Проаналізувати Постанови Кабінету Міністрів України як джерела екологічного права.
7. Визначити місце Наказів міністерств та інших органів виконавчої влади в системі джерел екологічного права.
8. Дати загальну характеристику Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”.
9. Дослідити основні міжнародно-правові акти у системі джерел екологічного права.
10. Екологічне законодавство Європейського Союзу та його вплив на формування екологічного права України.

Тема 3. Екологічні права та обов'язки громадян (5 год).

Лекція 1. Екологічні права та обов'язки громадян (1 год).

1. Поняття та види екологічних прав громадян.
2. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля.
3. Характеристика інших екологічних прав громадян.
4. Загальні та спеціальні обов'язки громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища.
5. Поняття і види гарантій реалізації екологічних прав громадян та дотримання екологічних обов'язків. Правові форми захисту екологічних прав громадян.

Семінарське заняття 1. Екологічні права та обов'язки громадян (1 год).

1. Поняття та види екологічних прав громадян.
2. Характеристика окремих екологічних прав громадян.
3. Обов'язки громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища.
4. Гарантії реалізації екологічних прав громадян та дотримання екологічних обов'язків.
5. Правові форми та способи захисту екологічних прав громадян.

Завдання для самостійної роботи (3 год).

1. Проаналізувати систему екологічних прав та обов'язків громадян.
2. Знати поняття та особливості екологічних прав громадян.
3. Навести приклади гарантій екологічних прав громадян.
4. Розкрити особливості загальних та спеціальних обов'язків громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища.
5. Розглянути законодавчо визначену систему гарантій реалізації та захисту екологічних прав громадян та дотримання екологічних обов'язків.

Тема 4. Право власності на природні ресурси та право природокористування (6 год).

Лекція 4. Право власності на природні ресурси та право природокористування (1 год).

1. Поняття та основні ознаки права власності на природні ресурси.
2. Об'єкти, суб'єкти та зміст права власності на природні ресурси.
3. Підстави виникнення, зміни та припинення права власності на природні ресурси.
4. Поняття та види права природокористування.
5. Право загального та спеціального природокористування.
6. Об'єкти, суб'єкти та зміст права природокористування.
7. Підстави виникнення, зміни та припинення права природокористування.

Семінарське заняття 1. Право власності на природні ресурси та право природокористування (2 год).

1. Основні ознаки права власності на природні ресурси.

2. Поняття та види права природокористування.
3. Принципи права природокористування.
4. Особливості права орендного природокористування
5. Форми захисту прав суб'єктів правовідносин природокористування.

Завдання для самостійної роботи (3 год).

1. Визначити конституційні та законодавчі засади права власності на природні ресурси.
2. Проаналізувати особливості реалізації права державної, комунальної, приватної власності та Українського народу на природні ресурси.
3. Визначити режим власності окремих природних ресурсів за законодавством України.
4. Визначити місце та роль інституту права природокористування у системі екологічного права.
5. Розглянути особливості права користування природними ресурсами загальнодержавного і місцевого значення.
6. Дати загальну характеристику основних видів права природокористування.

Тема 5. Правові засади екологічного управління (5 год).

Лекція 5. Правові засади екологічного управління (1 год).

1. Поняття, ознаки і зміст екологічного управління.
2. Види та форми екологічного управління.
3. Органи державного, самоврядного та громадського екологічного управління та їх компетенція.
4. Поняття та види функцій екологічного управління.
5. Загальна характеристика функцій управління в галузі екології.

Семінарське заняття 1. Правові засади екологічного управління (1 год).

1. Екологічне планування та прогнозування.
2. Екологічний контроль та моніторинг.
3. Організація здійснення Оцінки впливу на довкілля та Стратегічної екологічної оцінки.
4. Нормування в галузі охорони навколишнього природного середовища.
5. Екологічне ліцензування. Екологічне інформаційне забезпечення.
6. Державний облік та ведення природоресурсових кадастрів, кадастрів особливо охоронюваних територій та об'єктів. Правове регулювання ведення Червоної та Зеленої книг України.
7. Інші функції екологічного управління.

Завдання для самостійної роботи (3 год).

1. Розкрити поняття та основні ознаки управління у сфері екології.
2. Знати систему органів управління в галузі екології.
3. Охарактеризувати функції екологічного управління.
4. Навести систему органів управління загальної та спеціальної компетенції у

сфері екології.

5. Визначити компетенцію органів загальної та спеціальної компетенції в галузі екології.
6. Розкрити юридичну природу окремих функцій екологічного управління.
7. Проаналізувати повноваження органів самоврядного та громадського екологічного управління.
8. Дослідити особливості виробничого екологічного управління.

Тема 6. Економіко-правовий механізм в галузі екології. (3 год).

Семінарське заняття 1. Економіко-правовий механізм в галузі екології. (1 год).

1. Поняття і зміст економіко-правового механізму в галузі екології.
2. Особливості економічних правовідносин у галузі екології.
3. Правові форми платежів у галузі екології.
4. Правовий режим фондів охорони навколишнього природного середовища.
5. Правове стимулювання екологічно спрямованої діяльності.

Завдання для самостійної роботи (2 год).

1. Визначити склад і зміст економіко-правового механізму в галузі екології.
2. Дослідити правову природу екологічного податку, рентної плати та зборів (плати) за використання природних ресурсів.
3. Особливості система фінансування природоохоронних заходів.
4. Проаналізувати правові засади формування фондів охорони навколишнього природного середовища та їх цільове призначення.
5. Екологічне страхування та екологічний аудит в системі економіко-правового механізму в галузі екології.

Тема 7. Юридична відповідальність та її природоохоронне значення у забезпеченні екологічного правопорядку (4 год).

Семінарське заняття 1. Юридична відповідальність та її природоохоронне значення у забезпеченні екологічного правопорядку (1 год).

1. Поняття відповідальності в екологічному праві.
2. Види та форми юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
3. Правова характеристика екологічних правопорушень та їх класифікація.
4. Особливості адміністративної, кримінальної, дисциплінарної та цивільно-правової відповідальності за екологічні правопорушення.
5. Правові засади способів компенсації шкоди за екологічним законодавством.

Завдання для самостійної роботи (3 год).

1. Підстави та умови виникнення відповідальності за порушення вимог екологічного законодавства.
2. Особливості адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення.

3. Проблеми застосування дисциплінарної відповідальності за екологічні правопорушення.
3. Кримінальна відповідальність за порушення вимог екологічного законодавства.
4. Особливості цивільно-правової відповідальності за екологічні правопорушення.
5. Правові засади способів компенсації шкоди за екологічним законодавством.

Частина 2.

Природоресурсне право. Природоохоронне право

Тема 8. Правовий режим використання та охорони земель в Україні (2 год).

Завдання для самостійної роботи (2 год).

1. Право власності на земельні ділянки.
2. Право землекористування.
3. Особливості правового режиму земель різних категорій.
4. Природоохоронні заходи в сфері використання земель.
5. Цільове призначення земель. Особливості поділу земель на категорії.
6. Організаційне та функціональне забезпечення управління в сфері використання та охорони земель.
7. Охорона земель в системі заходів охорони природних ресурсів.
8. Види відповідальності за земельні правопорушення.
9. Вирішення земельних спорів.

Тема 9. Правовий режим використання та охорони надр в Україні (6 год).

Лекція 1. Правовий режим використання та охорони надр в Україні (1 год).

1. Поняття надр та корисних копалин, їх класифікація.
2. Поняття та види надрокористування.
3. Права та обов'язки надрокористувачів.
4. Управління в галузі використання та охорони надр.
5. Відповідальність за порушення законодавства про надра.

Семінарське заняття 1. Правовий режим використання та охорони надр в Україні (2 год).

1. Види надрокористування відповідно до законодавства України про надра.
2. Порядок надання надр в користування.
3. Правове регулювання охорони надр.
4. Особливості адміністративної, кримінальної та цивільно-правової відповідальності за порушення законодавства про надра.

Завдання для самостійної роботи (3 год).

1. Провести співвідношення понять „надра”, „корисні копалини”, „земельна ділянка” та їх правових режимів.
2. Знати основні етапи надання надр в користування.
3. Визначити особливості управління в сфері використання та охорони надр, органи управління у сфері використання та охорони надр.
4. Визначити особливості правового регулювання охорони надр.

Тема 10. Правовий режим використання та охорони вод в Україні. (6 год).

Лекція 1. Правовий режим використання та охорони вод в Україні. (1 год).

1. Поняття вод та водних об’єктів. Їх класифікація.
2. Поняття та види водокористування згідно екологічного законодавства.
3. Суб’єктно-об’єктний склад відносин водокористування.
4. Права та обов’язки водокористувачів.
5. Особливості права загального та спеціального водокористування.
6. Особливості управління в сфері використання та охорони вод.
7. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства.

Семінарське заняття 1. Правовий режим використання та охорони вод в Україні. (2 год).

1. Види водокористування відповідно до водного законодавства України.
2. Особливості правового режиму підземних вод.
3. Право загального та право спеціального водокористування.
4. Правова охорона вод від забруднення, засмічення і вичерпання.
5. Користування землями водного фонду, водоохоронні зони та зони санітарної охорони.
6. Особливості адміністративної, кримінальної та цивільно-правової відповідальності за порушення законодавства про води.

Завдання для самостійної роботи (3 год).

1. Співвідношення понять „водний об’єкт”, „води”, „земельна ділянка водного фонду” та правових режимів їх використання.
2. Правове регулювання забору води, її використання та скидання забруднюючих речовин із зворотними водами.
3. Особливості використання підземних вод.
4. Правове регулювання охорони вод.
5. Особливості кваліфікації окремих порушень водного законодавства.

Тема 11. Правовий режим використання та охорони лісів та об’єктів рослинного світу в Україні (6 год).

Лекція 1. Правовий режим використання та охорони лісів та об’єктів рослинного світу в Україні (1 год).

1. Об’єкти рослинного світу: поняття та види згідно чинного законодавства.
2. Правове поняття лісу та лісових ресурсів.

3. Право власності на ліси та право лісокористування і його види.
4. Суб'єкти та об'єкти права лісокористування. Права та обов'язки лісокористувачів.
5. Управління у сфері використання та охорони лісів.
6. Правові титули використання об'єктів рослинного світу.
7. Відповідальність за порушення законодавства про рослинний світ.

Семінарське заняття 1. Правовий режим використання та охорони лісів та об'єктів рослинного світу в Україні (2 год).

1. Особливості використання та правової охорони об'єктів рослинного світу, що підлягають особливій охороні.
2. Право загального та спеціального використання лісових ресурсів. Порядок надання лісових ресурсів в користування
3. Види спеціального використання лісових ресурсів відповідно до лісового законодавства України.
4. Право власності та користування об'єктами рослинного світу.
5. Особливості комплексної охорони об'єктів рослинного світу
6. Особливості кваліфікації окремих правопорушень у сфері використання та охорони рослинного світу.

Завдання для самостійної роботи (3 год).

1. Провести співвідношення понять „рослинний світ” та „ліс” та правових режимів їх використання.
2. Дати характеристику права загального та спеціального використання лісових ресурсів.
3. Визначити особливості та органи управління в сфері використання та охорони лісів.
4. Знати основні склади правопорушень у сфері використання та охорони лісів і заходи юридичної відповідальності, що передбачені за дані правопорушення.
5. Права та обов'язки власників та користувачів об'єктів рослинного світу.
6. Правове регулювання відтворення об'єктів рослинного світу.

Тема 12. Правовий режим використання та охорони об'єктів тваринного світу в Україні (6 год).

Лекція 1. Правовий режим використання та охорони об'єктів тваринного світу в Україні (1 год).

1. Об'єкти тваринного світу: юридичне поняття та види.
2. Право використання тваринного світу, його форми та види.
3. Суб'єкти користування об'єктами тваринного світу та їх правовий статус.
4. Права та обов'язки власників та користувачів об'єктів тваринного світу.
5. Особливості використання об'єктів тваринного світу, що підлягають особливій охороні.
6. Особливості управління в сфері охорони та використання об'єктів тваринного світу.
7. Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ.

Семінарське заняття 1. Правовий режим використання та охорони об'єктів тваринного світу в Україні (2 год).

1. Право власності та користування об'єктами тваринного світу.
2. Особливості правосуб'єктності користувачів об'єктів тваринного світу.
3. Управління в сфері охорони та використання об'єктів тваринного світу.
4. Відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ.

Завдання для самостійної роботи (3 год).

1. Правосуб'єктність власників та користувачів об'єктів тваринного світу.
2. Особливості використання та правової охорони об'єктів тваринного світу, що підлягають особливій охороні.
3. Регулювання відтворення об'єктів тваринного світу.
4. Особливості правового регулювання ведення мисливського господарства та полювання.

Тема 13. Правовий режим використання та охорони атмосферного повітря в Україні (6 год).

Лекція 1. Правовий режим використання та охорони атмосферного повітря в Україні (1 год).

1. Атмосферне повітря, повітряний простір, космос: юридичне поняття та співвідношення.
2. Нормування в сфері охорони атмосферного повітря.
3. Особливості управління в сфері охорони та використання атмосферного повітря.
4. Регламентація шумового, радіаційного та інших видів забруднень атмосферного повітря.
5. Юридична відповідальність за порушення законодавства про атмосферне повітря.

Семінарське заняття 1. Правовий режим використання та охорони атмосферного повітря в Україні (2 год).

1. Особливості охорони та використання атмосферного повітря.
2. Правове регулювання охорони атмосферного повітря від різного роду забруднень.
3. Управління в сфері охорони та використання атмосферного повітря.
4. Відповідальність за порушення атмосфероохоронного законодавства.

Завдання для самостійної роботи (3 год).

1. Клімат як об'єкт еколого-правової охорони.
2. Особливості нормування в сфері охорони атмосферного повітря, заходи щодо охорони атмосферного повітря.
3. Особливості дозвільної системи в сфері використання та охорони атмосферного повітря.
4. Міжнародні відносини і сфері охорони атмосферного повітря.

Тема 14. Правовий режим окремих територій та об'єктів природно-заповідного фонду (6 год).

Лекція 1. Правовий режим окремих територій та об'єктів природно-заповідного фонду (1 год).

1. Поняття правового режиму природно-заповідного фонду як об'єкта правового регулювання, охорони та використання.
2. Склад і класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду за чинним законодавством.
3. Форми права власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду.
4. Правові форми та види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
5. Права громадян у галузі охорони і використання природно-заповідного фонду.
6. Особливості управління в галузі організації, охорони і використання природно-заповідного фонду.
7. Правовий режим окремих територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
8. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Семінарське заняття 1. Правовий режим окремих територій та об'єктів природно-заповідного фонду (2 год).

1. Поняття та склад природно-заповідного фонду: правові підходи.
2. Правові форми та види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
3. Правове забезпечення організації, охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
4. Правовий режим окремих територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
5. Правові та економічні засоби збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
6. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Завдання для самостійної роботи (3 год).

1. Проаналізувати нормативно-правові засади збереження, охорони та використання об'єктів та територій природно-заповідного фонду.
2. Визначити місце і роль законодавства про природно-заповідний фонд у системі законодавства про екологічну мережу.
3. Визначити основні правові принципи охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
4. Проаналізувати юридичне значення резервування для подальшого заповідання цінних природних територій та об'єктів.
5. Розкрити особливості економіко-правового забезпечення організації та функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
6. Визначити особливості обчислення та компенсації шкоди, заподіяної територіям та об'єктам природно-заповідного фонду.

Тема 15. Правовий режим лікувально-оздоровчих зон та курортів, використання та охорони рекреаційних зон (6 год).

Лекція 1. Правовий режим лікувально-оздоровчих зон та курортів, використання та охорони рекреаційних зон (1 год).

1. Поняття правового режиму рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів як об'єктів правового регулювання, охорони та використання.
2. Склад і класифікація рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів за чинним законодавством.
3. Правові форми та види використання рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів для задоволення екологічних та інших інтересів громадян.
4. Форми права власності на природні ресурси в межах рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів.
5. Права громадян у галузі охорони і використання корисних властивостей рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів.
6. Юридична відповідальність за порушення законодавства про рекреаційні, лікувально-оздоровчі зони і курорти.

Семінарське заняття 1. Правовий режим лікувально-оздоровчих зон та курортів, використання та охорони рекреаційних зон (2 год).

1. Поняття та склад рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів.
2. Правові форми та види використання рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів.
3. Структурно-функціональне забезпечення створення, охорони і використання рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів.
4. Правовий режим окремих рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів.
5. Правові та економічні засади охорони рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів.
6. Особливості управління в галузі створення, охорони і використання рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів.

Завдання для самостійної роботи (3 год).

1. Визначити місце і роль законодавства про рекреаційні, лікувально-оздоровчі зони і курорти у системі законодавства про екологічну мережу.
2. Дослідити систему принципів охорони та використання природних ресурсів у межах рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів.
3. Розглянути проблеми реалізації громадянами своїх прав на використання природних корисних властивостей рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів.
4. Дослідити особливості реалізації права власності на природні ресурси та права природокористування, які здійснюються в межах рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів.
5. Розглянути особливості правового режиму рекреаційних ресурсів зелених зон навколо населених пунктів.

Тема 16. Правовий режим використання та охорони виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу (6 год).

Лекція 1. Правовий режим використання та охорони виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу (1 год).

1. Виключна (морська) економічна зона та континентальний шельф як складові навколишнього природного середовища та об'єкти правової охорони і використання.
2. Законодавство про виключну (морську) економічну зону та континентальний шельф, його місце в системі екологічного законодавства.
3. Поняття правового режиму використання та охорони виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу як об'єктів правового регулювання, використання та охорони.
4. Правові форми використання, охорони і збереження природних ресурсів виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу.
5. Правопорушення в галузі охорони і використання виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу як підстави юридичної відповідальності.

Семінарське заняття 1. Правовий режим використання та охорони виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу (2 год).

1. Виключна (морська) економічна зона та континентальний шельф як складові навколишнього природного середовища та об'єкти правової охорони і використання.
2. Правові форми та види використання виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу.
3. Особливості управління в галузі охорони і використання виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу.
4. Правове регулювання наукових досліджень у виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі.
5. Юридична відповідальність за порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону та континентальний шельф.

Завдання для самостійної роботи (3 год).

1. З'ясувати особливості складу виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу згідно з чинним законодавством.
2. Провести юридичну класифікацію видів використання природних ресурсів виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу та вказати на її науково-практичне значення.
3. Дослідити правовий режим територіального моря у контексті законодавства про виключну (морську) економічну зону та континентальний шельф.
4. Визначити особливості правового регулювання використання і охорони рибних та інших живих ресурсів виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу.

ТИПОВЕ ЗАВДАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

I. Відмітьте правильну, на Вашу думку, відповідь:

Екологічні права і обов'язки людини закріплені:

- 1) в Законі України „Про охорону навколишнього природного середовища”;
- 2) в Законі України „Про охорону навколишнього природного середовища” та в Водному кодексі України;
- 3) в Законі України „Про охорону навколишнього природного середовища”, в Водному кодексі України та в Законі України „Про мисливське господарство і полювання”;
- 4) в вищеперелічених, а також в інших нормативно-правових актах екологічного законодавства.

Предмет екологічного права України як галузі права складають:

- 1) антропоохоронні та природоохоронні відносини;
- 2) природоресурсні та природоохоронні відносини;
- 3) придорресурсні та антропоохоронні відносини;
- 4) природоресурсні, природоохоронні та антропоохоронні відносини.

Використання природних ресурсів в Україні здійснюється у наступних правових формах:

- 1) право власності і право природокористування;
- 2) право власності і управління;
- 3) право власності і право успадкованого довічного володіння;
- 4) всі перелічені відповіді вірні.

Право спеціального природокористування характеризується наступними ознаками:

- 1) платність;
- 2) безоплатність;
- 3) отримання спеціального дозволу;
- 4) успадковуваність.

Яка з наведених юридичних ознак притаманна праву загального природокористування:

- 1) наявність зареєстрованого дозволу;
- 2) наявність спеціальної правоздатності;
- 3) відсутність персоніфікованого закріплення природного ресурсу за конкретними особами;
- 4) всі перелічені відповіді вірні.

I. Дайте розгорнуту відповідь на наступні питання:

1. Природоохоронне законодавство в системі джерел екологічного права.
2. Конституційні екологічна права та обов'язки громадян.

ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ

1. Екологічне право як галузь права, сфера наукових досліджень та навчальна дисципліна: поняття, стан, перспективи розвитку.
2. Предмет, метод та система екологічного права як галузі права.
3. Екологічні правовідносини: поняття, види, структурні елементи.
4. Об'єкти екологічного права та їх види: наукові, правові та міжнародно-правові підходи.
5. Джерела екологічного права: поняття, види, особливості.
6. Природоохоронне законодавство в системі джерел екологічного права.
7. Конституція України в системі джерел екологічного права.
8. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" в системі джерел екологічного права.
9. Міжнародно-правові акти в системі джерел екологічного права.
10. Принципи та функції екологічного права.
11. Поняття, види та ознаки екологічних прав громадян: наукові та правові підходи.
12. Поняття та види обов'язків громадян у галузі екології: наукові та правові підходи.
13. Поняття та види гарантій реалізації екологічних прав громадян і додержання екологічних обов'язків.
14. Механізм реалізації права громадян на здійснення загального та спеціального використання природних ресурсів.
15. Поняття, особливості, форми, зміст, суб'єкти, об'єкти права власності на природні ресурси.
16. Поняття, особливості, форми, зміст, суб'єкти, об'єкти права природокористування.
17. Поняття, ознаки і зміст екологічного управління.
18. Система органів екологічного управління (загальної та спеціальної компетенції), законодавчо визначені їх повноваження.
19. Поняття та види функцій екологічного управління.
20. Поняття, юридичні ознаки та елементи економіко-правового механізму в галузі екології.
21. Правові форми платежів у галузі екології.
22. Надра, як об'єкт екологічних правовідносин: поняття та правовий режим.
23. Право надрокористування та його види.
24. Управління в галузі використання, відтворення та охорони надр.
25. Води, як об'єкт екологічних правовідносин: поняття та правовий режим.
26. Право водокористування та його види.
27. Система та структура водного законодавства України.
28. Особливості управління у галузі використання, відтворення та охорони вод.
29. Ліси, як об'єкти екологічних правовідносин: поняття та правовий режим.
30. Право власності на ліси та право лісокористування, їх форми та види.
31. Особливості управління у галузі використання, відтворення та охорони лісів.

- 32.Тваринний світ, як об'єкт екологічних правовідносин: поняття та правовий режим.
- 33.Система та структура фауністичного законодавства України.
- 34.Право використання тваринного світу, його форми та види.
- 35.Правові засади здійснення мисливства та рибальства в Україні.
- 36.Атмосферне повітря, як об'єкт екологічних правовідносин: поняття та правовий режим.
- 37.Система та структура атмосфероохоронного законодавства України.
- 38.Рослинний світ як об'єкт використання, охорони та відтворення: особливості правового режиму.
39. Природно-заповідний фонд як комплексний об'єкт екологічного права: поняття та особливості правового режиму.
- 40.Правові форми використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
- 41.Управління у галузі використання, відтворення та охорони природно-заповідного фонду.
- 42.Правовий режим лікувально-оздоровчих зон та курортів. Санітарне зонування територій курортів, правовий режим зон.
- 43.Виключна (морська) економічна зона та континентальний шельф як об'єкти екологічних правовідносин.
- 44.Юридична відповідальність у галузі екології: поняття, зміст та значення.
- 45.Форми та види юридичної відповідальності у галузі екології.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ З ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429.
2. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
4. Закон України “Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи” від 27 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 16. – Ст. 198.
5. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
6. Закон України “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи” в редакції Закону Української РСР від 19 грудня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 13. – Ст. 178.
7. Закон України “Про природно-заповідний фонд України” від 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 502.
8. Закон України “Про основи містобудування” від 16 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 52. – Ст. 683.
9. Закон України “Основи законодавства України про охорону здоров’я” від 19 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
10. Закон України “Про систему громадського здоров’я” від 06 вересня 2022 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2023. – № 26. – Ст. 93.
11. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – Ст. 340.
12. Закон України “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” від 8 лютого 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 12. – Ст. 81.
13. Закон України “Про пестициди і агрохімікати” від 2 березня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 14. – Ст. 91.
14. Закон України “Про виключну (морську) економічну зону України” від 16 травня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 21. – Ст. 152.
15. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
16. Закон України “Про поводження з радіоактивними відходами” від 30 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 27. – Ст. 198.
17. Закон України “Про лікарські засоби” від 4 квітня 1996 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 22. – Ст. 86.

18. Закон України “Про звернення громадян” від 2 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.
19. Закон України “Про космічну діяльність” від 15 листопада 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 1. – Ст. 2.
20. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
21. Закон України “Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання” від 14 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 22. – Ст. 115.
22. Закон України “Про метрологію та метрологічну діяльність” від 5 червня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 30. – Ст. 1008.
23. Закон України “Про Раду національної безпеки і оборони України” від 5 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35. – Ст. 237.
24. Закон України “Про управління відходи” від 20 червня 2022 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2023. – № 17. – Ст. 75.
25. Закон України “Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність” від 23 грудня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 5-6. – Ст. 46.
26. Закон України “Про гідрометеорологічну діяльність” від 18 лютого 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 16. – Ст. 95.
27. Закон України “Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу “Курортотоліс Трускавець” від 18 березня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 18. – Ст. 139.
28. Закон України “Про місцеві державні адміністрації” від 9 квітня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190.
29. Закон України “Про рослинний світ” від 9 квітня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22-23. – Ст. 198.
30. Закон України “Про угоди про розподіл продукції” від 14 вересня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 44. – Ст. 391.
31. Гірничий закон України від 6 жовтня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 50. – Ст. 433.
32. Закон України “Про меліорацію земель” від 14 січня 2000 р. // Відомості Верховної Ради. – 2000. – № 11. – Ст. 90.
33. Закон України “Про заборону на проведення суцільних рубок у гірських ялицево-букових лісах Карпатського регіону” від 10 лютого 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 13. – Ст. 99.
34. Закон України “Про мисливське господарство і полювання” від 22 лютого 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 18. – Ст. 132.
35. Закон України “Про бджільництво” від 22 лютого 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 21. – Ст. 157.
36. Закон України “Про правовий режим надзвичайного стану” від 16 березня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – Ст. 176.
37. Закон України “Про перевезення небезпечних вантажів” від 6 квітня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 28. – Ст. 222.

38. Закон України “Про охорону культурної спадщини” від 8 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39. – Ст. 333.
39. Закон України “Про зону надзвичайної екологічної ситуації” від 13 липня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 42. – Ст. 248.
40. Закон України “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки” від 21 вересня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 47. – Ст. 405.
41. Закон України “Про курорти” від 5 жовтня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 50. – Ст. 435.
42. Закон України “Про об’єкти підвищеної небезпеки” від 18 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 15. – Ст. 73.
43. Закон України “Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів” від 22 березня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 28. – Ст. 135.
44. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.
45. Закон України “Про охорону атмосферного повітря” в редакції Закону України від 21 червня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 48. – Ст. 252.
46. Закон України “Про нафту і газ” від 12 липня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 50. – Ст. 262.
47. Земельний Кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
48. Закон України “Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення” від 13 грудня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 14. – Ст. 96.
49. Закон України “Про тваринний світ” від 13 грудня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 14. – Ст. 97.
50. Закон України “Про Червону книгу України” від 7 лютого 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 30. – Ст. 201.
51. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
52. Закон України “Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них” від 6 лютого 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 14. – Ст. 107.
53. Закон України “Про альтернативні джерела енергії” від 20 лютого 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 24. – Ст. 155.
54. Закон України “Про землеустрій” від 22 травня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 36. – Ст. 282.
55. Закон України “Про охорону земель” від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 349.
56. Закон України “Про державний контроль за використанням та охороною земель” від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 350.

57. Закон України “Про екологічний аудит” від 24 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45. – Ст. 500.
58. Закон України “Про екологічну мережу України” від 24 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45. – Ст. 502.
59. Закон України “Про впорядкування питань, пов’язаних із забезпеченням ядерної безпеки” від 24 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 46. – Ст. 511.
60. Закон України “Про міжнародні договори України” від 29 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
61. Закон України “Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності” від 6 вересня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 48. – Ст. 483.
62. Закон України “Про благоустрій населених пунктів” від 6 вересня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 49. – Ст. 517.
63. Закон України “Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об’єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення” від 8 вересня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – Ст. 555.
64. Лісовий кодекс України в редакції Закону України від 8 лютого 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 21. – Ст. 170.
65. Закон України “Про захист тварин від жорстокого поводження” від 21 лютого 2006 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 11. – Ст. 692.
66. Закон України “Про хімічні джерела струму” від 23 лютого 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 33. – Ст. 279.
67. Закон України “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” від 5 квітня 2007 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 29. – Ст. 389.
68. Закон України “Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів” від 31 травня 2007 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 35. – Ст. 484.
69. Закон України “Про газ (метан) вугільних родовищ” від 21 травня 2009 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 40. – Ст. 578.
70. Закон України “Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об’єктів” від 9 липня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 1. – Ст. 1.
71. Податковий кодекс від 2 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13 / № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112.
72. Закон України “Про мораторій на видалення зелених насаджень на окремих об’єктах благоустрою зеленого господарства м. Києва” від 2 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 18. – Ст. 121.
73. Закон України “Про доступ до публічної інформації” від 13 січня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

74. Закон України “Про Державний земельний кадастр” від 7 липня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 8. – Ст. 61.
75. Закон України “Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів” від 8 липня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 17. – Ст. 155.
76. Закон України “Про громадські об’єднання” від 22 березня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 1. – Ст. 1.
77. Закон України “Про аквакультуру” від 18 вересня 2012 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 79. – Ст. 3193.
78. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 34-35. – Ст. 340.
79. Закон України “Про оцінку впливу на довкілля” від 23 травня 2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 29. – Ст. 315.
80. Закон України “Про стратегічну екологічну оцінку” від 20 березня 2018 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 16. – Ст. 138.
81. Закон України “Про національну безпеку України” від 21 червня 2018 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 31. – Ст. 241.
82. Закон України “Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції” від 10 липня 2018 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 36. – Ст. 275.
83. Закон України “Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року” від 28 лютого 2019 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – № 16. – Ст. 70.
84. Закон України “Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами” від 12 грудня 2019 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2020. – № 21. – Ст. 145.
85. Закон України “Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів” від 12 грудня 2019 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2020. – № 22. – Ст. 150.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навч. та наук.-практ. посібн. – К.: Знання-Прес, 2002. – 331 с.
2. Балюк Г.І. Конспект лекцій у схемах (Загальна і Особлива частини): навч. посібник. Вид. 2-е, виправлене і доповнене. Чернівці: Кондратьєв А.В., 2020. 204 с.
3. Екологічне право : підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, Є. П. Суєтнов та ін.] ; за ред. А. П. Гетьмана ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2024. 1008 с.
4. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / Г.І. Балюк, М.В. Краснова, Ю.С. Шемшученко та інші; За ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: “Юридична думка”, 2005. – 848 с. та перевидання у 2008. – 856 с.

5. Екологічне право України: навч. посіб. / Кобецька Н.Р. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 352 с.
6. Екологічне право України: навч. посіб. / за ред. проф. І.І. Каракаша, д.ю.н. Т.Є. Харитоновой, к.ю.н. А.І. Черемнової; вид. 1-е. Одеса: Гельветика, 2018. 408 с.
7. Екологічне право України: підруч. для студ. вищих навч. закладів/ за ред. Каракаша І.І. – Одеса: Фенікс, 2012. – 788 с.
8. Євстігнєєв А.С. Екологічна безпека спеціального природокористування в Україні у контексті сталого розвитку: теоретико-правові аспекти: монографія / А.С. Євстігнєєв. – К.: МПБП «Гордон», 2018. – 494 с.
9. Костицький В.В. Екологічне право України: Підручник, – Дрогобич: Коло, 2012. – 360 с.
10. Екологічне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закладів / за ред. Каракаша І.І. – Одеса: Фенікс, 2012. – 788 с.
11. Екологічне право: [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. А.П. Гетьмана. – Х.: Право, 2013. – 432 с.
12. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Екологічне право України. Загальна частина: підручн. К.: ВПЦ «Київський ун-т», 2021. 190 с.
13. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Екологічне право України. Спеціальна та Особлива частини: підручн. К.: НУБіП України, 2023. 278 с.
14. Малишева Н.Р. Науково-практичний коментар до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»/ Н.Р. Малишева, М.І. Єрофєєв. – Харків: Право, 2017. – 416 с.
15. Природноресурсове право України: Навч. посіб. / За ред. І.І. Каракаша. – К.: Істина, 2005. – 376 с.
16. Проблеми права екологічної безпеки: навч. посіб. / М.В. Краснова, Г.І. Балюк, А.Г.Бобкова [та ін.]; під заг. ред. М.В. Краснової та Р.С. Кіріна; відп. ред. В.І. Андрейцев; М-во освіти і науки України. – К.: НГУ, 2016. – 575 с.
17. Позняк Е.В., Шараєвська Т.А., Заєць О.І., Сіньова Л.М. Здобутки та перспективи розвитку в Україні аграрного, земельного, екологічного, трудового права та права соціального забезпечення: сучасні наукові дискусії. Часопис Київського університету права: Український науково-теоретичний часопис. – 2021/4. – С. 109-120.

Додаткова:

1. Балюк Г.І. Досвід правового регулювання відносин щодо охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічних прав громадян на рівні Європейського Союзу та його значення для адаптації законодавства України / Г.І. Балюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – К., 2007. – № 5. – С. 77–98.
2. Балюк Г. І. Проблеми кодифікації та реалізації екологічного законодавства України // Фіксований виступ на круглому столі: “Екологічний кодекс: міфи та реальність”. – Київ, 12-13 травня 2005 року. – К., 2005. – 7 с.

3. Бредіхіна В. Л. Конституційні засади права громадян на безпечне навколишнє середовище: монографія / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х.: Видавець ФО-П Вапнярчук Н.М., 2008. – 168 с.
4. Велика Українська юридична енциклопедія: у 20 т. – Харків: Право, 2016. – Т.14: Екологічне право / редкол.: Ю.С.Шемшученко (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім.В.М. Корецького НАН України. – 2018. – 776 с.
5. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2002. – 634 с.
6. Григор'єва Т.В. Правове регулювання використання й охорони водних живих ресурсів. – Автореф. ... к. ю. н. ... 12.00.06. – Х.: Національна юридична академія України Імені Ярослава Мудрого, 2005. – 16 с.
7. Кірін Р.С. Поняття надр: еколого-правові аспекти // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2001. – Випуск 44. – С. 47–54.
8. Кірін Р.С. Принципи законодавчого регулювання видобування корисних копалин: історико-правовий аналіз // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2001. – Вип. 41. – С. 74–80.
9. Качурінер В.Л. Становлення і розвиток політики Європейського Союзу в галузі охорони навколишнього середовища та екологічних стандартів виробництва // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2013. – № 5. – С. 326–331.
10. Ковальчук Т.Г. Право постійного і тимчасового користування лісами: юридичні ознаки та особливості змісту // Право України. – 2011. – № 2. – С. 148–155.
11. Ковтун О.М. Правові аспекти охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. – Автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. – К., 2008. – 16 с.
12. Комарна Л.М. Систематизація екологічного законодавства України: [монографія] / Комарна Людмила Миколаївна; Ін-т законодав. Передбачень і прав. Експертизи. – К., Дрогобич: Коло, 2015. – 146 с.
13. Комарницький В.М. Право спеціального природокористування: монографія / В.М. Комарницький; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ, 2011. – 423 с.
14. Краснова М.В. Проблеми компенсації шкоди за екологічним законодавством України. – Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.06. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2010. – 34 с.
15. Краснова М.В. Правове забезпечення участі громадськості в процесі прийняття рішень, що стосуються довкілля. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Юридичні науки. – 2002. – Вип. 48. – С. 263–273.
16. Краснова М.В. Проблеми імплементації в Україні положень Орхуської конвенції // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Юридичні науки. – 2000. – Вип. 40. – С. 30–35.

17. Малишева Н.Р. Етичні принципи – правові норми: діалектика взаємодії (роздуми в контексті прийняття Декларації етичних принципів, пов'язаних зі зміною клімату / Н.Р. Малишева // *Правова держава*. – 2018. – Вип. 29. – С. 176 – 183.
18. Позняк Е.В. Еколого-правова культура природного заповідання в Україні (на прикладі створення Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. – 2019. – Вип. 4 (111). – С. 55 – 62.
19. Позняк Е.В., Шараєвська Т.А. Правові проблеми та перспективи розвитку екологічного моніторингу в Україні з урахуванням міжнародного співробітництва та євроінтеграції // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. – 2019. – Вип. 1 (108). – С. 31–42.
20. Правові форми екологічного контролю: Навчальний посібник / Краснова М.В., Позняк Е.В., Коваленко Т.П. та ін. (за ред. Краснової М.В.). – К.: Алеута, 2012. – 760 с.
21. Третяк Т. О. Поняття реалізації права на екологічну безпеку // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. – 2005. – Вип. 65. – С. 23–26.
22. Sharaievska T. Climate change as a threat to environmental safety: international legal regulation // *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. – Vol. 5. – №. 2. –2018.–Р. 145-151.
23. Шарапова С.В. Правове забезпечення екологічного моніторингу в Україні // Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.06. – Х., 2002. – 19 с.
24. Шершун С. М. Еколого-правове регулювання лісокористування в Україні // Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право, аграрне право, екологічне право, природоресурсове право”. – К., 2005. – 17 с.

Додаткові ресурси:

1. Електронна версія журналу «Екологія. Право. Людина» – <http://epl.org.ua>
2. Офіційний сайт міжнародної природоохоронної організації Всесвітній фонд природи (WWF) – https://wwf.ua/about_wwf/history_wwf2
3. Офіційний сайт міжнародної природоохоронної організації Greenpeace – <https://www.greenpeace.org/international>
4. Офіційний сайт Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України – <https://me.gov.ua/?land=uk-UA>
5. Офіційний сайт Державної екологічної інспекції України – <https://www.dei.gov.ua>
6. UNESCO World Conference on Education for Sustainable Development – Pre-conference workshops: URL: <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/ESDfor2030-workshops>

7. World Environmental Education Congress (WEEC) Network. Official Site: URL: <https://weecnetwork.org>
8. Earth Charter Center for Education for Sustainable Development. Official Site: URL: <https://earthcharter.org/education-sustainable-development>
9. Foundation for Environmental Education (FEE). URL: <https://www.fee.global>